

KRIJGSGEVANGENEN

bezwete lichamen en doornatte kleding. Als allen de knieën optrokken, kon men nog slechts met moeite zitten. Voor iedere wagon werden twee emmers uitgereikt, vooralsnog met onbekend doel.

... Daags was het in de wagons onverdragelijk heet. Meedogenloos brandde de zon op het ijzer... en het zweet gutste ons van het lichaam. Wij zaten lijf aan lijf, zo weinig mogelijk kleding aan. Na zonsondergang echter werd het snel koeler en 's nachts was het werkelijk koud.

... Tweemaal daags werd [aan een station] gestopt; dan bestond er gelegenheid om gebruik te maken van de een of andere geïmproviseerde wc langs de baan, maar het aantal dezer inrichtingen was volstrekt ontoereikend, zodat men... eenvoudig langs de rails ging zitten... Ieder station werd nu geteisterd door een enorme vliegenplaag – het waren deze vliegen die de dysenterie... verspreidden omdat juist op deze stations het eten werd uitgereikt.

Als de trein binnenkwam, stonden de rijst en de *sajoer* (groentesoep) in manden en potten gereed, overdekt met zwermen vliegen. Van iedere wagon mochten dan enkele mannen aantreden om in de in Singapore uitgereikte emmers het voedsel voor hun groep in ontvangst te nemen. Klamme ontzetting greep diegenen aan die bij het vertrek niet begrepen hadden waartoe deze emmers dienden en ze voor de nacht hadden gebruikt.¹

Na het treintransport, dat vijf etmalen duurde, moesten de krijgsgevangenen bij het beginpunt van het tracé van de Birma-spoorweg uitstappen. Begin '43 was er van het zuiden uit meer dan 100 km rails gelegd, waarover de smalspoortrein al reed, en was het oude bospad verbreed tot een onverharde weg waarvan vrachtauto's gebruik maakten, maar noch de trein, noch de vrachtauto's werden door de Japanners ingeschakeld om de krijgsgevangenen te vervoeren naar de punten waar zij in eerste instantie aan het werk gezet zouden worden: zij moesten van kamp tot kamp lopen, veelal des nachts, de uit Singapore afkomstige Knil-militairen totdat zij over een afstand van ca. 200 kilometer een groot basiskamp hadden bereikt.

In april '43 (in het begin van de regentijd dus) werd in Non-Pladuk een groep Knil-krijgsgevangenen geformeerd voor een mars van 225 km naar hun werkkamp. Wij citeren uit het verslag² van een der gevangenen:

'19 april. Om twaalf uur 's nachts treden wij aan, na nog een maaltijd te hebben genuttigd. Zwaar beladen beginnen wij de *jungle*-mars... De Japanse schildwachten lopen voor en achter de groepen om deze bij elkaar te houden. Zij hebben de bajonet op het geweer. Wij lopen telkens drie kwartier en rusten dan tien

¹ Hamel, p. 101-03. ² Tekst in Leffelaar en van Witsen, p. 116-24.